

John C. Lennox: *Je li znanost pokopala Boga? Kritička analiza suvremenih obrazaca mišljenja o odnosu vjere i znanosti*, prev. Anton Žagar (*God's Undertaker. Has Science Buried God?*, Oxford, Wilkinson House, 2009), EUROLiber – Step, Split – Zagreb, 2013, 248 str.

Stipe Kutleša

stipekutlesa1@gmail.com

Čini se da je pitanje odnosa između znanosti i vjere u Boga danas aktualnije nego ikada prije. Zašto je to tako? Moguće zato što je danas znanost razvijenija nego bilo kada u prošlosti. Kod velikog broja ljudi danas prevladava stajalište da je znanost pokopala Boga, tj. da su znanost i vjera u Boga suprotstavljene i da ne mogu nikako ići jedna s drugom. To bi značilo opredijeliti se ili za znanost ili za vjeru u Boga. Oboje ne može: jedno drugo isključuje. Tako neki znanstvenici kažu da su religiozni ljudi puni predrasuda jer vjeruju u Boga ili su barem neinformirani. Kada budu dovoljno znanstveno informirani prestat će vjerovati u Boga.

Knjiga Johna Lennoxa, profesora matematike i filozofije znanosti na Sveučilištu u Oxfordu s naslovom: *Je li znanost pokopala Boga?* i podnaslovom: *Kritička analiza suvremenih obrazaca mišljenja o odnosu vjere i znanosti*, govori upravo o mišljenjima suvremenih znanstvenika i filozofa o odnosu znanosti, filozofije i religije. U povodu prijevoda njegove knjige na hrvatski jezik Lennox je gostovao u Zagrebu i 30. listopada 2013. godine održao dva predavanja s raspravom u organizaciji Studentskog evandeoskog pokreta (Step) i Kršćanskog akademskog kruga. Predavanje *Kršćanska vjera u znanstvenoj zajednici i medijima: saveznik ili nametnik?* bilo je namijenjeno ograničenom broju znanstvenih djelatnika i djelatnika u medijima, a održano je u prostorijama Sveučilišta u Zagrebu, dok je drugo predavanje pod istoimenim naslovom kao što je naslov knjige bilo namijenjeno široj, prije svega studentskoj, populaciji i održano je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Činjenica je da danas neki znanstvenici vjeruju u Boga, a neki ne vjeruju. Među tim skupinama su i istaknuti znanstvenici i nobelovci za razna područja znanosti. U povijesti europske i svjetske znanosti gotovo svi znanstvenici bili su vjernici, a ponajveći broj njih bili su kršćani. Ankete provedene među znanstvenicima u SAD-u 1916. i 1996. godine pokazuju da se omjer vjernika znanstvenika i ateista znanstvenika nije bitno promijenio, iako je znanost za tih osamdeset godina značajno napredovala. Kako onda objasniti tvrdnje da su znanost i vjera potpune nekompatibilne, kako tvrde tzv. novi ateisti? Znači li to da su npr. Kepler, Galileo, Newton, Pascal, Descartes, Leibniz, Bošković i mnogi drugi bili puni predrasuda ili su bili nedovoljno informirani? Ako znanost nužno vodi u ateizam onda je vrlo problematično to da su spomenuti i mnogi nespomenuti vrhunski znanstvenici uopće mogli biti vjernici i ujedno se baviti znanošću. Te dileme traže ozbiljan odgovor. Pogotovo zato jer je javnost obasuta izjavama o tome da je vjera porok, iluzija, zlo, da je religija promašaj, slijepa vjera bez dokaza i tako nedostojna da je prihvati bilo koji razuman čovjek, a pogotovo znanstvenik. Novi ateisti »dokazuju« da je vjera kroz povijest bila kočnica za napredak znanosti te da znanost potkopava religiju i da je zapravo pokopala Boga. Trijumfalistički se ističe da je znanost kraljica i vrhunski užitak intelekta. U svom redukcionizmu scijentistički i naturalistički znanstvenici su zanemarili i odbacili sve ostalo. Kao da ne postoji filozofija, druge humanističke znanosti, glazba, književnost, likovna umjetnost i intelektualni i estetski užitak koje one pružaju. Sigurno je da su neki znanstveni koncepti posljedice teoloških i metafizičkih ideja. Zato su neki slučajevi sukoba znanosti i religije mitovi, kao što je slučaj Galilei ili rasprava između darvinovca T. H. Huxleya i biskupa S. Wilberforcea. Zapravo je vrlo čudno da je tako karikaturalan stav o odnosu znanosti i religije dobio takav publicitet. Stvarni sukob u biti i nema nikakve veze sa znanošću nego je čisto svjetonazorske naravi.

Ateistički znanstvenici misle, ako su oni zaratili s Bogom, da je s njime zaratila i znanost. Njihove tvrdnje o Bogu, kao ni tvrdnje znanstvenika vjernika, nisu nužno tvrdnje znanosti nego njihove privatne tvrdnje ili samo njihovo uvjerenje, vjera. I ateisti su zapravo vjernici. Ali se u knjizi pokazuje da i u znanosti ima vjere te da se vjera ne smije reducirati samo na religijsku kategoriju.

Čest je slučaj kada dokazi ruše neki svjetonazor. Tako je npr. Galilei rušio ustaljeni aristotelovski svjetonazor, Mendelova teorija, teorija relativnosti i kvantna teorija rušile su materijalistički svjetonazor marksista i sl. Zato su znanstveni rezultati odbacivani u ime ideologije ili svjetonazora. Slično su ideje o početku svemira bile vrlo teško prihvaćene ne zbog znanstvenih nego zbog svjetonazorskih razloga. Ako se prihvati ideja o početku svemira, morala bi se priznati biblijska istina o stvorenosti i nevječnosti svijeta. Neki znanstvenici su se u tom slučaju ponašali kao oni koji su branili postojeći svjetonazor i tako, moglo bi se reći, kočili razvoj znanosti.

Da bi razjasnio nesporazume koji se javljaju u odnosu znanosti i vjere Lennox daje odgovore na pitanja o doseg znanosti i njezinim ograničenjima. Teza je sasvim suprotna od stajališta nekih da je znanstveno znanje neograničeno i da se znanost proteže na sve vidove stvarnosti i da je ne samo najbolji nego jedini način objašnjenja stvarnosti (scijentizam). Lennox pokazuje kako je scijentizam protuslovan i kako uništava samoga sebe. S tim u vezi navodi još neke mitove koji postoje u znanosti, a to su: znanost je objektivna i svjetonazorski neutralna, opažanja su neutralna, znanost je sinonim za racionalnost, a Bog za iracionalnost i sl. Čak i neki znanstvenici ateisti tvrde da njihov ateizam ne proizlazi iz znanosti nego *a priori* iz (ne)vjerskog uvjerenja. Nema, naime, znanstvenika bez opredjeljenja za neku filozofiju.

Znanost je sama po sebi redukcionistička jer smatra da se svijet sastoji od nekih jednostavnih dijelova čijim spajanjem nastaju složevine. To je ontološki redukcionizam. Epistemološko redukcionizam smatra da se pojave i procesi višega reda mogu objasniti procesima na nižoj razini. Lennox pokazuje da su epistemološki i ontološki redukcionizam neodrživi. Nije npr. moguće rječnik izvesti iz fonetike ili gramatiku iz rječnika nekog jezika. Slično tomu nije redosljed četiriju baza u DNK nastao zbog kemijskih svojstava tih baza nego iz nekoga drugog razloga. To znači da mora postojati neki umni i navođeni proces koji omogućuje da DNK prenosi informaciju. A to pretpostavlja dizajnera. Mnogi se biolozi slažu da je biološka informacija dizajnirana.

Lennox pokazuje da je i svemir dizajniran, tj. da postoji netko tko ga je projektirao, a to je Bog. Od dva ekstremna pristupa – da svemir postoji slučajno i ne-slučajno – znanost ukazuje na to da je prihvatljiviji stav da su u svemiru stvari tako ugođene (podešene) da se mogao razviti život i čovjek. To je tzv. antropijski princip. Pretpostavka multiverzuma ili postojanja više paralelnih svemira nije opravdana, prema mišljenju nekih znanstvenika. Ona je uvedena isključivo zato da se odbaci ideja Boga. Slično je i s idejom uvođenja imaginarnog vremena. To su ideološki elementi u znanosti i inzistiranje na njima samo pokazuje da i znanost može postati ideologijom. Ali ni ta ideja multiverzuma ne bi mogla umanjiti ni Boga niti važnost našega svemira. Opet se može postaviti pitanje tvorca tih svjetova. Bog može stvoriti i multiverzume. Tako se dolazi do pitanja o početku svemira. Na to pitanje ne može odgovoriti znanost nego metafizika i religija, slažu se mnogi znanstvenici.

Još veće čudo od dobro ugođenog svemira jest čudo života svijeta. U tom se smislu raspravlja o naravi i doseg evolucije, podrijetlu života, genetskom kodu i ukazuje se na nevjerojatnu malu vjerojatnost nastanka živoga svijeta. Tako se navode neke usporedbe, kao npr. da je vjerojatnost stvaranja bjelančevina iz aminokiselina toliko mala kao i ona koja bi se realizirala da od razbacanih dijelova pod utjecajem vjetra nastane Boeing 747. I ateisti biolozi govore o čudu života.

Lennox zapravo želi pokazati da znanost ukazuje na Boga i da su zahvaljujući vjeri u stvoritelja i zakonodavca prirode znanstvenici počeli tražiti prirodne zakone. Pritom im vjera u Boga nije smetala nego pomagala, kao što svjedoči primjer Keplera i mnogih drugih. Ateisti znanstvenici i teisti znanstvenici gotovo se ni po čemu ne razlikuju kada je riječ o čisto znanstvenim pitanjima. Oni se razlikuju kada »znanstveno« pokušavaju dati odgovore na neznanstvena pitanja. A Bog je jedno takvo »neznanstveno« pitanje; on nadilazi znanost. Oni se zapravo razlikuju po svom svjetonazoru. A svjetonazor nije ni najmanje pitanje znanosti. Tako npr. ateisti tvrde da Boga nema i da znanost vodi u ateizam, a teisti da Boga ima. Lennox je jedan od onih znanstvenika vjernika koji tvrdi da znanost vodi do Boga. Kaže da je znanosti ugodnije u teizmu nego u ateizmu. Što više znanosti, više Boga, kaže on, za razliku od novih ateista koji smatraju što više znanosti manje Boga i obrnuto. Pitanje o odluci između Boga i znanosti navodi na neke nesporazume od kojih je najvažniji pitanje o shvaćanju Boga. Ateisti i vjernici očito pod pojmom Boga ne misle na isto. Bogovi mnogih mitologija su materijalni i stvoreni bogovi, a Bog Biblije je nematerijalni i nestvoreni Bog. Također, ateisti misle da vjernici znanstvenici trebaju Boga kada nešto ne razumiju u znanosti. To je Bog prazninā ili Bog zakrpā. Ni u takvoga Boga Lennox ne vjeruje. Takav bi Bog bio samo fikcija. Bog u kojega on vjeruje je kršćanski Bog Biblije, stvoritelj svemira koji nije samo pasivan stvoritelj nego onaj koji se u svakom trenutku može umiješati u tijek događanja u svijetu te je tako moguće objašnjenje čuda, što se nikako ne protivi znanosti niti poništava prirodne zakone, kako se najčešće misli. U tom je smislu Lennox dao oštru kritiku D. Huma i njegove teorije o čudima. Utoliko je čudnije pitanje nekih ateističkih znanstvenika o tome tko je stvorio Boga. Takva pitanja pokazuju nerazumijevanje i nerazlikovanje reda stvarnosti.

Lennoxova je knjiga argumentirana polemika s ateističkim stajalištima o odnosu znanosti i vjere u kojoj se objektivno iznose različita mišljenja i pokazuje se da se od ateističkih mišljenja relativno lako može obraniti jer su njihovi mnogi uvriježeni stavovi logički protuslovnici. Osnovna je namjera knjige pokazati ne samo da znanost ne vodi u ateizam nego, posve suprotno, da znanost vodi k Bogu.